

*Szolnoki Tudományos Közlemények XIII.
Szolnok, 2009.*

HEKLINÉ DR. HERBÁLY KATALIN¹

A MEZŐGAZDASÁGI TERMELÉS HELYZETE A GAZDÁLKODÓK MEGÍTÉLÉSE ALAPJÁN²

ÖSSZEFOGLALÓ

A kérdőíves felmérés segítségével készült kutatás alapján a gazdálkodók csekély hajlandóságot mutatnak pl. a termék-szerkezetváltásra és termékfeldolgozásra, alacsony a termékek piaci értékesítése, ritka az informatikai háttér termelést segítő használata, alacsony a szövetkezeti, termelési- vagy értékesítési célú szervezeti tagság. Az EU-hoz való csatlakozás mezőgazdaságra gyakorolt hatásának megítélése inkább negatív. Ennek ismeretében adódik a feladat az agrár-felsőoktatás számára, hogy olyan szakemberek képzését valósítsuk meg (a termelés hatékonyságára vonatkozó számítások, a termőhelyi adottságokhoz hozzárendelhető növények megismerése, valamint a termékfeldolgozáshoz kapcsolódó információk, stb. révén), akik képesek a fent megjelölt problémák megoldására.

BEVEZETÉS

A magyar gazdaság fejlesztésének elengedhetetlen feltétele az oktatás – kiemelten a felsőoktatás – gazdasági igényekhez történő igazítása. Ezt a célt szolgálja a kompetencia alapú képzés megvalósítása, amely a Szolnoki Főiskola képzési programjában is megjelenik. Az alapozó tárgyak oktatását követően a szakmai tantárgyi gyakorlatok többségében a gazdaságban zajló folyamatok értékelő elemzésére törekszünk. A munkához hozzátartozik a primer kutatások végzése, amely a gazdasági szereplőkkel való közvetlen kapcsolatra, eszmecserére, tapasztalatszerzésre, illetve véleménynyilvánításra is módot ad. A Főiskola Műszaki és Mezőgazdasági Fakultásához tartozó szakok esetében az agrárfejlesztés szempontjából fontos terület a gazdálkodók munkájának (eredményeinek/nehézségeinek), jövőbeni terveinek megismerése. A kapott információk nemcsak az oktatás, de a magyar mezőgazdaság fejlesztését elősegítő kutatás szempontjából is kiemelt fontossággal bírnak.

¹ Szolnoki Főiskola, Nemzetközi Gazdálkodási Tanszék, Szolnok, heklina@szolf.hu

² Szaklektorált cikk. Leadva: 2009. szeptember 15. Elfogadva: 2009. december 10.

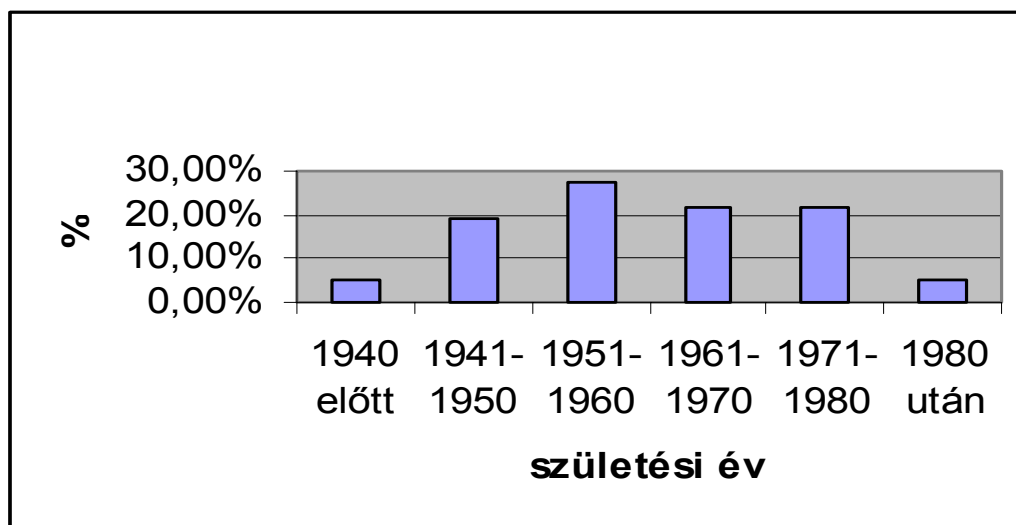
ANYAG ÉS MÓDSZER

Jelen tanulmány egy kérdőíves felmérés segítségével készült kutatás eredményeit összegzi. Az adatgyűjtés a 2008/2009-es tanév II. félévében a Szolnoki Főiskola Műszaki és Mezőgazdasági Fakultásán tanuló hallgatók közreműködésével történt, akik a lakóhelyükön gazdálkodókat (összesen 129 fő) kérdezték meg saját munkájukról, illetve rögzítették tapasztalataikat a magyar mezőgazdaság jelenlegi helyzetével kapcsolatban is. A minta nem reprezentatív, ennek ellenére fontos információt jelent a Főiskola számára, mivel az alföldi térség gazdálkodói, ezen belül is a Jász-Nagykun-Szolnok megyében élők (48%) adták a többségi véleményt. A mintában megjelenik még Békés megye (21,6%), Pest megye (11,5%), Hajdú-Bihar megye (4,7%) és Bács-Kiskun megye (3,1%) gazdálkodóinak álláspontja is.

A KÉRDŐÍVES FELMÉRÉS EREDMÉNYEINEK ÉRTÉKELÉSE

A minta kor szerinti összetétele

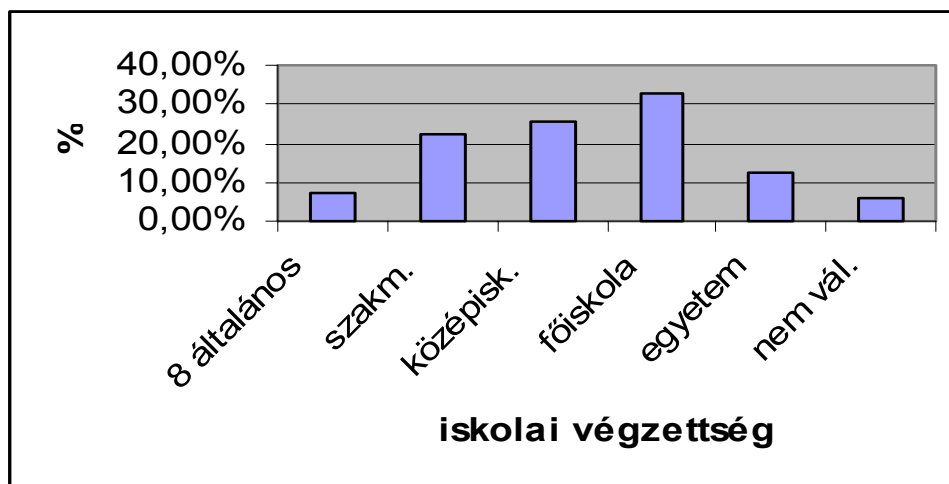
A kapott válaszok elemzése során megállapítható, hogy az előző években végzett kutatásaimhoz képest [1]és [2] lényeges változás nem történt. Továbbra is bizonyítást nyert, hogy a gazdatársadalom előregedett, hiszen a mintában is többségben vannak a középkorú, illetve annál idősebb válaszadók. (1. ábra)

1. ábra: A minta kor szerinti összetétele

A megkérdezettek iskolai végzettség szerinti megoszlása

A termelés mennyiségét, minőségét valamint annak szerkezetét (az alkalmazott technológiát, a piaci információhoz jutást, stb.) döntő módon befolyásolja az a szakmai- és általános ismeretanyag, amellyel a gazdálkodók rendelkeznek. Ennek a feltételnek a vizsgálata szintén a felmérés részét képezte, és a kapott eredményt az alábbi, 2. ábra mutatja.

2. ábra: A minta iskolai végzettség szerinti megoszlása

Az iskolai végzettséget tekintve az alap-, illetve középfokú végzettséggel rendelkezők dominálnak, bár jelentős a főiskolai diplomások aránya (32,8%) is. (A technikumot végzett gazdálkodók a főiskolai végzettséggel rendelkezőkkel együtt kerültek megjelenítésre.) A jövőben viszont kiemelt szerepe lesz a szakirányú képezésnek is, amely a hatékonyság, illetve a gazdálkodás egyéb jellemzőinek javítása szempontjából rendkívül fontos pályázati források bevonásának alapfeltételeként szerepel.

A megkérdezettek agrárstátusza (a munkavégzés jellemzői) és a művelt földterület nagysága

A megkérdezettek közel fele őstermelő (48%), mindössze 6,4% a főállású gazdálkodó. Eredményként könyvelhető el azonban, hogy már a válaszadók 70%-a gazdálkodik legalább 5 ha fölötti területen, amely még mindig nem éri el ugyan a - szakemberek által a hatékonyság szempontjából - kívánatosnak ítélt 30-50 ha-os szintet, de legalább már csökkent az 1-2 ha nagyságú, un. „nadrágszj-parcellák” aránya. A munkavégzés szempontjából lényeges kérdés az is, hogy a gazdálkodók milyen segítségre számíthatnak, elsősorban a családon belül. A minta alapján megállapítható, hogy a gazdálkodást a családtagok közül legnagyobb arányban 1 fő (50,3%), illetve 2 fő (31,1%) segíti, viszont legtöbben szabad idejükben (36,4%), illetve csak alkalmi segítségnyújtás (22,5%) révén.

A termelési szerkezet jellemzői

A termesztett növények közül még mindig a búza, napraforgó, kukorica és az árpa a legjelentősebb, csak ezután következik a repce, a lucerna és a zab. A talaj tápanyag-szolgáltató képességének felmérésére irányuló talajvizsgálatot a választ adók közel fele végzett/végeztetett (43,1%), amely alapját képezi egy későbbi, az agroökológiai feltételekhez jobban igazodó termékszerkezetváltásnak. A tenyésztett állatok közül immár hagyományosan a sertés, szarvasmarha és a juh szerepel leggyakrabban, de a piaci értékesítés aránya változatlanul csekély. A gazdaságokban az eladásra szánt állatok mennyisége leggyakrabban 10 db fölött van (70,8%), közöttük is elsősorban a sertés, a juh és/vagy kecske, a szarvasmarha és a baromfi került felsorolásra. Csekély arányt (1,7%) képvisel az értékesítésben a liba, nyúl és méhészet. A szerves trágya kezelés és elhelyezés EU konform megoldását viszont a megkérdezettek mindössze 11,4%-a tudja biztosítani.

A magyar mezőgazdaság helyzetének megítélése az EU-hoz történt csatlakozás után

A megkérdezettek többségének az a véleménye, hogy az Európai Unióhoz történt csatlakozás a magyar mezőgazdaságot hátrányosan érintette (1. táblázat). A negatív vélemény oka elsősorban abban keresendő, hogy az elmúlt öt évben nem javultak számottevően a termékértékesítéssel összefüggő gondok, illetve a támogatások mértéke még nem érte el a korábban csatlakozott országok gazdálkodói által igényelhető összeget.

Megítélés	Megoszlás (%)
Sokkal előnyösebb	3,3
Inkább előnyösebb	37,0
Inkább hátrányosabb	35,3
Sokkal hátrányosabb	16,0
Nem tudja	8,4
Összesen	100

1. táblázat A magyar mezőgazdaság helyzetének megítélése az EU-hoz történt csatlakozás után

Ennek ellenére gazdaságuk fejlesztéséhez többen is sikeresen pályáztak az EU-s forrásokra, illetve vettek igénybe különböző típusú kedvezményes hitelt. A felvett hitelek elsősorban gépvásárlásra, illetve a termelés finanszírozására fordították. Agrártámogatást a megkérdezettek mintegy 80%-a kapott.

A gazdálkodás informatikai háttérét biztosító feltételek rendelkezésre állása

Az elmúlt évek tapasztalataitól eltérően (amikor a gazdálkodók viszonylag csekély százaléka rendelkezett számítástechnikai háttérrel, illetve még alacsonyabb mértékű volt a használatra vonatkozó tudásanyag), kedvező fordulat következett be, ma már a termelők több mint kétharmada (69,8%) rendelkezik otthon internet hozzáféréssel. Az alábbi, 2. táblázat a számítógépek jelenlegi használatára vonatkozóan ad értékes információt.

A használat módja	(%)
Szövegszerkesztés	32,1
Internet	39,5
Könyvelési program használata	7,8
Gazdasági folyamatok irányítása	6,6
Gazdasági számítások végzése	8,2
Szórakozás	2,1
Nem használja	3,7
Összesen	100

2. táblázat: A rendelkezésre álló számítógépek használata

A fenti adatokból megállapítható, hogy a gazdálkodással közvetlenül összefüggő számítógép-használat aránya igen csekély, minden esetben 10% alatti értéket képvisel. A szövegszerkesztés és az internet alkalmazása viszonylag magas arányban van jelen, de feltételezhető, hogy inkább az egyéni érdeklődési körnek megfelelően, illetve a mindennapi életvitelhez tartozó tevékenységekhez kapcsolódóan történik azok használata.

A gazdálkodás eredményessége, jövőbeni tervek

A választ adók 73%-a nyereségesen gazdálkodik, de közülük csak 37% elégedett ezzel az eredménnyel. Elgondolkodtató, hogy termékfeldolgozást (elsősorban a szőlő- és gyümölcs vonatkozásában) a megkérdezettek mindössze 4,5%-a tervezi, de termék-szerkezetváltást

(kertészeti- és energia növények, biotermesztés) is a gazdálkodók mindössze 10,2%-a fontolgat. Ennek ellenére már eredményként könnyelhető el, hogy a megkérdezettek többsége a gazdasága szinten tartását (54,2%), illetve növelését (39%) tervezi. A választ adók mindössze 35,3%-a tagja valamilyen szövetkezetnek, termelési- vagy értékesítési célú szervezetnek, amely a mezőgazdasági termékek értékesítésével összefüggő problémák ismeretében nagyon alacsony érték.

MEGÁLLAPÍTÁSOK

A kérdőíves felmérést követően az alábbiakban összegzett megállapítások fontosnak ítéltetők a mezőgazdaság irányításában (pl. Agrárkamara, Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatal) foglalkoztatott szakemberek, az agrárterület kutatását- és oktatását végző oktatók számára egyaránt:

- a gazdálkodók életkor szerinti összetétele kedvezőtlen,
- indokolt az általános, illetve a szakirányú iskolai végzettség szintjének növelése,
- hagyományos a termékstruktúra,
- csekély a termék-szerkezetváltásra és termékfeldolgozásra mutató hajlandóság,
- alacsony a piaci értékesítése kerülő termékek aránya,
- a mezőgazdaság helyzetének romlására vonatkozó észrevételek az EU-hoz való csatlakozás következményeként,
- csekély az informatikai háttér termelést segítő használata,
- alacsony a szövetkezeti, termelési- vagy értékesítési célú szervezeti tagság aránya,
- nem megfelelő a gazdálkodás nyereségtartalma,
- jellemző a birtokméret szinten tartására, illetve növelésére vonatkozó törekvés.

JAVASLATOK A FELSŐOKTATÁS SZÁMÁRA

Fentiek alapján adódnak a feladatok az agrár-felsőoktatás számára, annak érdekében, hogy olyan szakemberek képzését valósítsuk meg, akik alkalmasak a fentiekben meghatározott feladatok megoldására. Ezek az alábbiak:

- a termelés hatékonyságára vonatkozó számítások hangsúlyosabb megjelenítése az elméleti- és gyakorlati képzésben,
- az informatikai ismeretek gyakorlati alkalmazásának bővítése (pl. egy mintagazdaság működésére vonatkozóan),
- a hagyományos és korszerű termékfeldolgozáshoz kapcsolódó ismeretek fokozása, gyakorlati munka biztosítása,
- a Közös Agrár- és vidékfejlesztési politika főbb irányainak megismertetése, azok lehetséges hazai adaptációit célzó esettanulmányok kidolgozása,
- különböző szervezeti formában működő gazdaságok tevékenységének tanulmányozása, majd ezt követően azok egyéni, ill. csoportos értékelő elemzése,
- az EU agrár- és vidékfejlesztési politikájához kapcsolódó ismeretek gyakorlati szempontú megismertetése a gazdálkodókkal is,
- a pályázatíráshoz kapcsolódó ismeretek (lehetőség szerint) valós problémák megoldását célzó gyakorlati alkalmazása,
- a hallgatók bevonása már a primer kutatásokba is, valamint a kapott eredmények széles körben történő ismertetése.

ÖSSZEFOGLALÁS

A piacképes, minőségi termékek előállítására és értékesítésére a jövőbeni agrártermelés záloga lesz. Mindehhez nélkülözhetetlen a gazdasági szféra és a felsőoktatás együttműködése, valamint a már létező együttműködések minőségének javítása is. Ezt a célkitűzést szolgálta a tanulmányban szereplő kérdőíves felmérés eredményeinek ismertetése, amely alapján megállapítást nyert, hogy a gazdálkodók csekély hajlandóságot mutatnak pl. a termék-szerkezetváltásra és termékfeldolgozásra, alacsony a termékértékesítés aránya, ritka az informatikai háttér termelési segítő használatát, alacsony a szövetkezeti, termelési- vagy értékesítési célú szervezeti tagság. Az EU-hoz való csatlakozás mezőgazdaságra gyakorolt hatásának megítélése inkább negatív. A gazdálkodók véleményének alapján adódik a feladat az agrár-felsőoktatás számára, hogy olyan szakemberek képzését valósítsuk meg, akik rendelkeznek mindazokkal a kompetenciákkal, amelyek alkalmassá teszik őket a jövőben azoknak a problémáknak a megoldására, amelyek a felmérés során most megjelentek. Indokolt tehát a termelés hatékonyságára vonatkozó számítások, a termőhelyi adottságokhoz hozzárendelhető növények megismertetése, valamint a termékfeldolgozáshoz kapcsolódó információk, stb. hangsúlyosabb megjelenítése. Fontosnak tartom a Közös Agrárpolitikára, illetve a Strukturális Alapok felhasználására vonatkozó ismeretek bővítését is. Az elméleti- és gyakorlati képzések összhangja szintén nélkülözhetetlen a kellő szakértelem megszerzéséhez. Megítélésem szerint csak az agráriumban dolgozókkal való rendszeres kapcsolattartás biztosíthatja az oktatás alkalmazkodását a mindenkori gazdasági igényekhez.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] Hekliné Herbály K.: A mezőgazdasági erőforrások többirányú hasznosítása a vidékfejlesztésben. Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem PhD. értekezés, Budapest, 2002. 147.p.
- [2] Hekliné Herbály K. : Have farmers' attitude changed in Jász-Nagykun-Szolnok county after joining the European Union? International Conference on Competitiveness and European Integration, Cluj-Napoca, Romania, October 26-27, 2007 Abstracts Regional and Rural Economics 37. p.

THE CONDITIONS OF HUNGARIAN AGRICULTURE IN THE JUDGEMENT OF FARMERS

SUMMARY

The results of the surveys show that farmers show little intent to change the structure of their products and process them. The level of marketing of the products, the use of computers in assisting the increase the productivity and the percentage of the membership in different co-operations for the production or marketing of agricultural products is low. In the farmers' opinion the effects of Hungary's accession to the EU on domestic agriculture is rather negative. Knowing this, an important task of agricultural higher education is to train students in the calculations improving the efficiency of production, in the selection of plants meeting the agro-ecological requirements, the processing of produce, etc., so that they are able to solve the above mentioned problems.